

2 ЖИТТЯ ПІСЛЯ РУІНИ
Досвід Софії

3 DONEZK – ЦЕ УКРАЇНА
В Німеччині готують виставу, яка складається з життєвих історій донеччан

5 ОДНА МЕТА НА ВСІХ
Як збір на 1 000 000 гривень для ЗСУ краматорців об'єднав

6 ДОРΟΣЛІ СТОСУНКИ
Діти на війні: провина агресора, а відповідальність – наша

7 КОМПЕНСАЦІЯ ЧЕРЕЗ СУД
Чи можна відсудити в агресора гроші, не чекаючи на Перемогу

СХІД NOW

№ 11 (29)
червень
2024

БЕРЕГІННЯ
МАРИУПОЛЬСЬКА
АСОЦІАЦІЯ ЖІНОК

Federal Foreign Office

БЕЗОПЛАТНО

РЕДАКЦІЙНЕ

У ЗОНІ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Так навіть сталь не гартувалася, як гартує нас життя. До війни, що вже одинадцятий рік випробовує нас на міцність, додалися знестримлені та важкі думки про зиму, яка невблаганно насувається, аби позбавити наш простір останніх крихт добробуту.

Але є й гарна новина. Ми вже витримали достатньо випробувань, щоб подолати будь-які нові. Світ тільки-но почав пробуджуватися і усвідомлювати крах сталості, а ми, українці Сходу, вже давно навчилися жити в зоні турбулентності.

Тож нічого нового, дорогі читачі, окрім нової солідарності. Маємо знов об'єднатися, щоб не збитися зі шляху незламності та не дати впасти небу. Допомогати собі бути в ресурсі й підтримувати інших – літніх, самотніх, хворих. Зберігати спокій. Дотримуватися порядку в оселі – ми вже знаємо, як це сприятиме порядку в голові. Не поширювати панічні плітки. Використовувати час без світла для саморозвитку (можливо, обдумування нової ідеї для заробітку – їх так багато в наших матеріалах). Ставати тими самими світлими людьми, яких найкраще видно в темряві.

А ми тоді з задоволенням будемо про вас розповідати.

Нагадуємо, що газета «Схід NOW» створена переселенцями зі Сходу для переселенців зі Сходу і завдяки підтримці платників податків Німеччини. Двічі на місяць ми зустрічаємося з вами у наших переселенських справах, а щодня – чекаємо ваших відгуків та пропозицій щодо змісту і тем публікацій на редакційну пошту eastnowred@gmail.com або через сайт shidnow.com.ua.

Разом ми зможемо більше!

Фото: Сергій ГОРБАТЕНКО

ЦІКАВЕ

ПЕРЕТВОРИЛИ ХОБІ НА ВЛАСНУ СПРАВУ

Підприємницькі історії трьох жінок із Волновахи

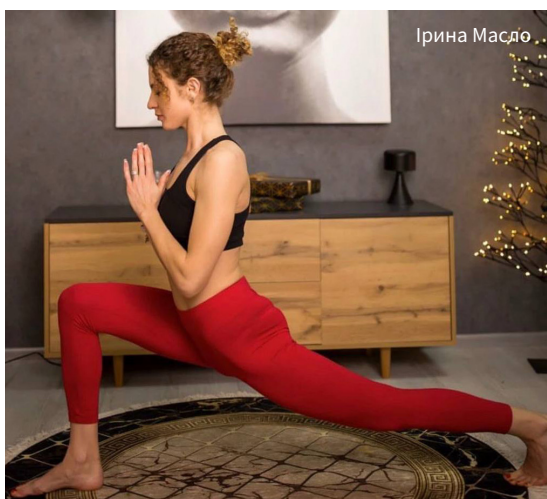
«Руський мир» звільнив цих жінок від нормального життя, забрав близьких, позбавив житла та майна. Але не позбавив гідності та незламного духу. Вони різні, проте їх об'єднують непрості долі та тимчасово окупована Волноваха, звідки мали виїхати, щоб будувати життя заново.

ЙОГІНЯ ІРИНА МАСЛО: «ВСЕ ЗАЛЕЖИТЬ ТІЛЬКИ ВІД БАЖАННЯ»

– Ми думали, що їдемо ненадовго, тож взяли лише найнеобхідніше, – пані Ірина згадує, як вже 24 лютого з двома донечками виїхала до Павлограда. Спочатку їх прихистили родичі знайомих, потім перебралися на орендовану квартиру.

У Волновасі Ірина Масло мала власний будинок та невеличкий бізнес. Близько року їй знадобилося, щоб адаптуватися до нових обставин і зрозуміти, що як раніше більше ніколи не буде.

Відволікатися від важких думок жінці допомагали заняття з йоги, яку вона практикувала близько трьох років, навіть отримала тренерський сертифікат. Про це захоплення Ірини дізналася знайома власниця спортивної студії в Павлограді та запропонувала вакансію йога-тічерки. Ірина вагалася, проте погодилася – подумала, що у будь-якому разі отримає цінний досвід. Люди потягнулися на заняття до Ірини й через певний час вона вже почала задумуватися про відкриття власного йога-центру.

Ірина Масло

дозволяє мені практикувати не тільки в Україні, а й в будь-якій країні світу.

Ірина каже, що йога для неї – це філософія життя, яка дозволяє повноцінно існувати у цьому світі та радіти кожній хвилині. Адаже ніхто не знає, коли воно, наше життя, обірветься.

Йогиня впевнена, що перетворити захоплення на справу, яка приносить кошти, можна у будь-якому віці.

– Мені здається, що все залежить тільки від бажання. Вік, стать, місце в соціумі – це неважливо, якщо ти для себе вирішуєш змінювати ситуацію, яка тебе не влаштовує, та докладаєш для цього зусиль. Ти береш себе в руки, дисциплінуєш, працюєш над собою і йдеш до мети. Мені здається, що коли люди кажуть про себе всілякі погані речі, типу «я вже старий» чи «я тупий», то роблять це просто щоб нічого не змінювати. Хоча в усіх є і потенціал, і можливості. ▶

– Я працюю з понеділка по суботу – провожу ранкові та вечірні групові заняття, а також індивідуальні практики, – розповідає власниця студії «Йога для Тебе», якій виповнився рік. – Також продовжую навчатися сама – з-поміж іншого маю й міжнародний сертифікат, який

Закінчення на стор. 8

ЧИТОМЕ

ОДИН РОЗІГРАШ – СОТНІ ЧИТАЧІВ

Цікаво, що перемогу в книжкових розіграшах від «Схід NOW» здобуває одна людина, а доступ до розіграних книг отримують сотні читачів. Адаже більшість із тих, хто бере участь в розіграшах і перемагає – бібліотекарки. Ось і цього разу книжки «За перекопом є земля» Анастасії Левкової і «Часу немає» Рустема Халіла, які ми розіграли в червні, отримала бібліотекарка села Середкевичі Яворівського району Львівської області Іванна Верхола.

Іванна Верхола

Бібліотека в Середкевичах є центром не лише просвітницької, а й волонтерської діяльності. Її відвідувачі плетуть сітки, виготовляють окопні свічки, відправляють воїнам-односельчанам на Схід корисності і смаколики.

А власне пані Іванна невтомно працює над тим, щоб змалечку залучити дітей до читання і на все життя прищепити їм любов до літератури. Часто з книжками вона відвідує місцеву школу, де проводить бібліотечні уроки. Вони проходять переважно на природі – діти читають казки та відтворюють прочитане в ігровій формі. Також бібліотекарка влаштовує вікторини і майстер-класи. Одна з майстерок, наприклад, була присвячена створенню дитячої книжки, куди кожна дитина вписувала свою найбільшу мрію.

– Я дуже рада, що стала переможницею, адже зараз підлітки більше зацікавлені саме у сучасній літературі, а коштів на закупівлю нових книжок виділяють, на жаль, небагато, – каже пані Іванна.

Принагідно нагадаємо, що лотом нового книжкового розіграшу буде «Сміховисько» від відомої психологині Світлани Ройз. Розіграш відбудеться 6 липня, а щоб отримати шанс на перемогу, треба підписатися на нашу фейсбук-сторінку facebook.com/shid.now/ і слідкувати за інформацією у стрічці.

ІСТОРИЧНЕ

У грудні 1941 року уряд у Софії під тиском Німеччини оголосив війну США та Великій Британії. Проте перші бомбардування території Болгарії почалися ще навесні 1941-го, коли Німеччина перебувала в союзі із сталінським СРСР. Загалом у 1943-1944 роках союзна авіація зробила над територією Болгарії близько 23 тисяч вильотів, скинувши 45 тисяч тон фугасних і запальних бомб.

Софія опинялася під масовими бомбовими ударами 11 разів. Тільки за один день 10 січня 1944 року, який болгари називають «чорним понеділком», від атаки літаків союзників загинуло 750 людей, зруйновано 4100 будівель. Після цього з Софії виїхало 300 тисяч жителів. Не менш сильний наліт на болгарську столицю відбувся 30 березня 1944 року, коли в місті було зафіксовано близько двох тисяч пожеж. Оскільки в Софії майже не було підвалів і бомбосховищ, це збільшувало кількість жертв. Загалом загинуло майже 3 тисячі людей, ще 5 тисяч отримали каліцтва.

Руйнувань зазнали 12 тисяч будинків, промислові об'єкти та історичний центр столиці. Зокрема були повністю знищені Національна публічна бібліотека, де згоріли 40 тисяч книжок, Кафедральний католицький храм святого Йосифа та Спасо-Преображенський православний собор XI ст. Постраждали Народний театр, Велика Софійська синагога, Будинок суду, Центральний вокзал, будівлі Національних зборів та Міністерства закордонних справ.

Коли 8 вересня 1944 року Червона армія перетнула кордон Болгарії, увечері того ж дня комуністи здійснили держпереворот, встановивши свій уряд. Окупаційні війська залишалися тут аж до 1947 року, поки в конституції країни не було закріплено будівництво соціалістичного ладу. Подібна до СРСР система управління й репресій склалася в Болгарії дуже швидко, тоді як голод в країні вдалося подолати лише 1952 року, коли було скасовано карткову систему.

Вхід червоних

Скасування інституту приватної власності вивільнило велику кількість земель, які треба було архітектурно «освоїти». У листопаді 1944 року влада оголосила конкурс на проект нового генерального плану Софії, який мав лягти в основу планування й інших міст Болгарії. На конкурс подалося 35 проектів, переміг той, що пропонував зонування промислових територій та комплексну забудову міських районів. Генплан передбачав єдину систему озеленення, упорядкування тран-

У Другій світовій війні Болгарія була єдиною союзницею Німеччини, яка не воювала проти СРСР, але це не врятувало країну від тотального панування Москви у повоєнні роки. За часів радянщини Болгарію нерідко називали «шістнадцятою республікою», проте 2019 року МЗС країни звернулося до російського посольства в Софії з офіційним проханням не вживати сумнівний історичний термін «визволення» в контексті приходу радянських військ в 1944 році. І хоча літні болгари досі дещо ностальгують за «дружбою народів», нове покоління категорично вважає 45 років комуністичного режиму втраченими для економічного розвитку країни.

Руйнування Софії

ЖИТТЯ ПІСЛЯ РУЇНИ

Досвід Софії

спортних потоків за допомогою кільцевих обхідних магістралей, що оминають та розвантажують центр. Планувалося також створення виразного силуету столиці за допомогою вежових об'єктів. Центр столиці проектувався як ансамбль парадних площ. Спорадичне будівництво перших повоєнних років мало поступитися системній забудові центру в стилі сталінського ампіру.

З середини 1950-х років одночасно з реконструкцією старих міських районів почалося те саме «освоєння» вільних та мало забудованих територій. Почали створюватися цілісні архітектурно-містобудівні композиції – спочатку житлові групи на 2-4 тисячі мешканців, потім мікрорайони на 8-10 тисяч, пізніше великі комплекси для 70 тисяч людей зі ступінчастою системою культурно-побутового обслуговування.

Створенням Народного парку на горі Вітоше розпочалася

Бомбардування Софії, квітень 1944

стини міста в 1960-70-х роках. За цих часів архітекторам вдалося розчистити центр міста для більш модерного будівництва (Національний палац культури), а відмова від нищення історичних споруд врятувала Королівський палац, будівлю Болгарської академії наук тощо.

На початку 1960-х в Болгарії, як і в інших країнах соцтабору, розпочався бум панельного будівництва. Перші панельки постали в столичному районі «Надежда», а невдовзі в Софії запрацювали аж три домобудівні комбінати. Саме це будівництво сформувало обличчя болгарської столиці, чи не 70% населення якої і досі мешкають в панельних будинках соціалістичного періоду.

Але вже за кілька років країна вичерпала ресурси інтенсивного зростання, а існуюча система управління виявилася неспроможною реагувати на

виклики. Покажемо є сумарний обсяг житлового будівництва, який в 1960-х становив 600 000 будинків, у 1970-х – 314 000, а в 1980-х ледь сягав 260 000. Наприкінці радянського періоду Болгарія геть спов-

Сучасна Софія

зла в економічну кризу. Сотні підприємств ставали збитковими, їхнє існування підтримувалося дотаціями з держбюджету, який скорочувався. Зростала собівартість продукції. Імпорт промислового устаткування

з країн Заходу, пов'язаний з прагненням модернізації економіки, набагато перевищував експорт – якість болгарських товарів не витримувала конкуренції на вільних ринках.

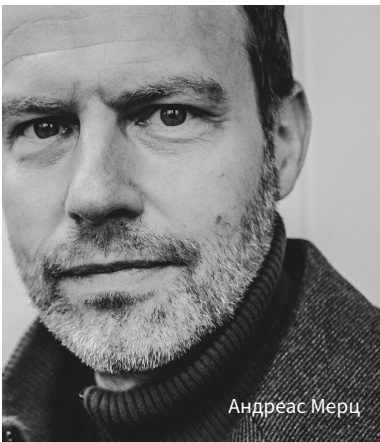
Зі зміною політичного ладу Болгарія стає членом ЄС та НАТО, а Софія позбувається радянських маркерів: 1990 року були демонтовані пам'ятник Леніну та мавзолей Димитрова, назвам вулиць радянської доби почали повертати старі назви. Останні кілька років набуває динаміки дискусія щодо демонтажу радянського військового монументу («Альоша»).

Як і інші міста пострадянського простору, Софія зіткнулася із низкою проблем, серед яких подолання забруднення та транспортних заторів, будівництво нового житла та збереження історичної спадщини.

Сьогодні розробка нового генплану Софії покладається на досвід трьох європейських міст – Праги, Антверпена та Тирани, схожих, на думку зокрема болгарського архітектора-урбаніста Павла Янчева, з архітектурним ареалом Софії. Спеціальне місце у нових архітектурних пропозиціях відведено культурно-історичній

спадщині, публічним просторам, природному ландшафту, відокремленню спеціальних зон для будівництва висоток та обмеженню стихійного зростання міста. **CN**

Олег ЖОВТАНЕЦЬКИЙ

Андреас Мерц

На початку липня у Берліні відбудеться прем'єра вистави «Donezk.UA» режисера Андреаса Мерца. До постановки залучені актори та митці з Донецької області, а частиною декорацій є триптих «Реквієм за Донецьком» художниці Катерини Гончарової. І для режисера, і для виконавців ця вистава – про дуже особисте.

Особисті зв'язки з Україною у німецького режисера Андреаса Мерца з'явилися ще на початку 2000-х. А 2020 року за проектом міжкультурного обміну «Театральна сцена: Звуки вулиць» він приїхав до Донецька. Під час вуличних вистав познайомився з донецькими митцями, щиро підтримував їх з 2014 року, коли розпочалася російська агресія проти України.

Ідея поставити спектакль про Донецьк народилася вже 2022 року, після повномасштабного вторгнення. Задум режисера – показати, як змінювалося європейське місто: від розквіту часів Євро-2012 до окупації та занепаду.

– Це чудова нагода розповісти німецькому глядачеві про українські реалії через біографії людей та історію Донецька. Щоб німці не лише чули про війну з новин, а й розуміли, як насправді вона впливає на плин життя. Ми сподіваємося вразити не тільки німецьку аудиторію, а й українців, які зараз живуть у Берліні. Тому наш виступ буде двома мовами – українською та німецькою. Завдяки такій платформі хочемо поміркувати про вплив і наслідки російської агресії на Україну, – каже автор.

Українська драматургиня Катерина Пенькова зібрала для п'єси близько 15-ти інтерв'ю. Це історії людей з Донецької області, які нині живуть не тільки в Україні, а й у Польщі, Німеччині, Швейцарії й навіть в Іспанії.

Катерина Гончарова, яку запросили до участі як художницю, несподівано для себе стала й акторкою – замість людини, яка не змогла приїхати до Німеччини. У виставі вона грає себе довоєнну – дівчину, яка з 18-ти років жила в Донецьку, здобула там першу освіту архітектора, почала малювати, поступила на факультет філософії та релігієзнавства.

– Я родом з Херсонщини, але Донецьк мені такий самий рідний, бо там я зростала як особистість. З цим містом мене пов'язують друзі, молодість, розвиток. Я граю

DONEZK – ЦЕ УКРАЇНА

У Німеччині готують виставу, яка складається з життєвих історій донеччан

Катерина Гончарова

себе тодішню – натхнену, безтурботну. Загалом вистава має три виміри: Донецьк до окупації, сьогоденні події в Україні через призму казок (реальних людей ми одягаємо в персонажів, наприклад, Путін у п'єсі – злий Троль) і третій вимір – це ми теперішні, – розповідає Катерина.

Художниця востаннє була в Донецьку 2013 року – до того, як за культурним проектом поїхати до Вірменії. Потім вона поверталася в Україну, брала участь у Євромайдані, але відвідати Донецьк більше не змогла через російську окупацію. Багато подорожувала, вивчала різні культури, і навіть відкрила власну крамницю етнічного вбрання.

Але після лютого 2022 року шити дизайнерський одяг мисткині більше не хотілося. Вторгнення росіян в Україну стало для неї глибоким шоком. Свій біль та розпач почала переносити на полотно. Так з'явилася низка картин про війну.

– Якийсь час просто я впала і лежала. І щоб не зійти з розуму, почала малювати – це було як арттерапія. Перша моя робота «Привід війни» мала багато свічок – хотілося якось показати життя, достроково погашені чорними крилами війни. Життя наших воїнів та мирних жителів. Вони ще б мали горіти й горіти.

У своїх роботах Катерина використовує металеві елементи, скло, залізо, пластик, ґрунт,

тканину, пір'я, монети, фотографії. Тож вони не плоскі, а рельєфні на дотик. Було таке, що малювала паприкою та куркумою – годилося все, чим можна було висловити емоції.

– Мені хочеться, щоб картина мала текстуру. У роботі про біженців я використовувала свій щоденник, в якому записувала сни про Донецьк. Я мала глибокий зв'язок із містом, після 2014 року воно мені часто снилося. Ці рукописи стали частиною артоб'єкта. В процесі створення картини, а це місяць-півтора, багато чого відбувається в моїй душі – про все це я розповідаю в перформансі. Картина також переживає трансформацію – змінюються, кольори, персонажі, настрої.

каже про картини донецької художниці Андреаса Мерца. – А коли вони приїхали до Берліна, я був ще більше вражений – робота з кольорами неймовірна, вони поведуться по-різному залежно від світла. Це дуже потужний елемент, який ми використовуємо як частину декорації. Це буде сцена, де Катерина взаємодіятиме з картиною, для передачі наших спогадів та думок про Донецьк.

У виставі «Donezk.UA» Катерина Гончарова, окрім себе, грає ще відьму, яка створила криве дзеркало – це уособлення російської пропаганди та її вплив на людей. Німецькою мовою голосом Путіна (створеного за допомогою штучного інтелекту) аудиторії повторюватимуть наратив, що східна Німеччина колись була частиною РФ і тому, мовляв, має повернутися «додому». Той самий наратив, що був використаний у Донецьку.

– На жаль, російська пропаганда має сильний вплив на людей за кордоном, – визнає Катерина. – Ми хочемо пока-

«Волонтери в битві за життя і свободу»

– Коли я вперше побачив її роботи на фотографіях, був просто зачарований. Вони дуже потужні, я впізнав багато елементів, які є в моїх особистих спогадах про Донецьк, –

зати, що ми, люди з Донецька, зовсім не хотіли «присоединення к росії», як у тому переконують пропагандисти. Не хотіли тоді, не хочемо і зараз. **СН**

Людмила ШЕЙКО

НАДИХАЮЧЕ

СКАЗАТИ
ОКУПАНТАМ «НІ»

– Я народилася та все життя прожила у Біловодську, ніколи навіть не думала, що переїду колись в інше місце, – каже пані Тетяна.

За рік до повномасштабного вторгнення вона вперше стала бабусею, тож весь вільний час присвячувала маленькому онукові. Вільного часу було небагато, адже Тетяна Фоменко працювала директоркою територіального центру соціального обслуговування Біловодської селищної ради. Проте у вихідні жінка любила потішити рідних власноруч приготовленими булочками, пирогами та тортами...

Перші дні великої війни жінка провела в будинку старшої доньки – там був підвал, де можна було переховуватися. В селищних магазинах миттєво зникли продукти – через обстріли та загрозу швидкої окупації постачальники вже не їздили до прифронтових територій. Підопічним територіального центру, самотнім літнім людям треба було завозити продукти, а в магазинах були лише хліб, молоко та сметана – тоді ще працював завод.

– Місцевий фермер намов пшениці, її завезли в магазини та продавали без націнки. Від цього стало страшно, з'явилося відчуття, що далі буде ще гірше, – пригадує Тетяна.

На початку березня в Біловодську з'явилися перші машини росіян із «зеткою». З початком окупації зник інтернет, майже впав мобільний зв'язок. Але про те, що окупанти забрали у головбуха її центру всю документацію разом із ключами, а тепер чекають на роботі директорку з позицією «співпраці», Тетяна все ж дізналася.

– Начальниця відділу соціального захисту селищної ради пішла працювати на росіян і запропонувала мені та іншим працівникам територіального центру виходити на роботу. Я відмовилася, як і більшість працівників.

Залишились без роботи, у важкому психологічному стані Тетяна розуміла, що необхідно виїздити. Але шлях пролягав через російську територію, іншої дороги не було.

– Виїхати допомогла знайома, разом з нею 10 травня я покинула рідний Біловодськ. На так званому пункті пропуску нас тримали 7 годин. Потім ми довго проходили фільтрацію, хоча тоді вона не була ще настільки жорсткою, як пізніше.

Через війну та вимушене переселення образ життя цієї жінки змінився докорінно. Їй довелося втрачати та повертати улюблену роботу, жити у двох містах, у 53 роки піти отримувати другу освіту, вийти заміж та змінити хобі. Все це – про Тетяну Фоменко з селища Біловодська на Луганщині.

ДВА ЖИТТЯ ТЕТЯНИ ФОМЕНКО

ЗНОВУ З РОБОТОЮ

Жінка їхала до молодшої доньки, яка вчилася та жила у Харкові, але після вторгнення евакуювалася до Луцька. Там Тетяну підтримали такі самі жінки з Луганщини, Донеччини, Харківщини. Переселенки разом ходили в театри та музеї, вибиралися на природу,

плома працювати в соціальній сфері в Луцьку було неможливо, тож довелося закінчити бухгалтерські курси від центру зайнятості. Працювала в фітнес-центрі, на агрофермі, аж поки в жовтні 2022 року їй не запропонували роботу в Біловодській селищній військово-цивільній адміністрації.

Рідна ВЦА розташовувалася у Рівному. Кілька місяців Тетяна очолювала там управління фінансів, а коли відновили роботу територіального центру соціального обслуговування, то повернулася на свою посаду директорки.

Наразі центр соціального обслуговування функціонує на базі хату «Біловодщина незламна». Для переселенців тут працюють соціальна перукарня, ательє, кабінет реабілітолога. А ті мешканці громади, які живуть в інших регіонах, можуть отримати онлайн консультацію з будь-якого соціального питання.

ДРУГА ОСВІТА

Минулого року Тетяна вирішила врешті отримати той диплом, який давно хотіла мати. Вона звернулася до центру зайнятості за ваучером на навчання та й вступила до Волинського національного університету на спеціальність «соціальний працівник». Зізнається, що заклад у Луцьку обрала не випадково, бо їй дуже подобається місто, а навчання – це й нагода його навідувати.

– Складно було одразу зрозуміти систему оцінювання, бо в порівнянні з тією, яка була

раз немає обов'язкового відвідування занять, іспити доводиться складати паралельно з лекціями, треба багато читати та займатися самоосвітою.

Наразі жінка вже склала зимову та літню сесії, у грудні захищатиме магістерську роботу. В її групі навчається п'ятеро студентів, з них троє – переселенці.

ЗАМІЖЖЯ, РІВНЕНЬСКА ЧОРНИЦЯ ТА ЛУГАНСЬКІ ПОМІДОРИ

А ще в Рівному Тетяна зустріла свого чоловіка. Як і вона сама, Віталій з Луганщини. Ще вдома вони перетиналися по роботі, тож не дивно, що завели приятельські стосунки. Потім почали жити разом в орендованій квартирі, а згодом одружилися.

З'явилося в житті Тетяни і нове хобі. Наразі у вільний час вона не пече, а малює. В мальовничому Рівному це й не дивно.

– Тут поруч кругом ліси, тому влітку завжди є ягоди, які я обожнюю. Минулого літа майже щодня купувала на ринку смачну чорницю. Хоча іноді сумую за помідорами, які росли у мами на городі. Таких смачних ніде немає, – каже Тетяна.

Будинок жінки у Біловодську не постраждав від обстрілів, але про повернення в рідне селище після війни вона поки не думала. Натомість наразі Тетяна мріє зібрати всю свою родину – хоча б на один день. Її старша донька разом з онуком живуть у Чехії, жінка їздить до них у гості, але не так часто, як хотілося б. Молодша донька – у Києві, а літня мама залишилася на Луганщині. З нею Тетяна не бачилася два роки. **CN**

Ірина ДІМІТРОВА

ЕКСКЛЮЗИВНЕ

Родом Ваге Маміконян з Вірменії. Його батько був будівельником і за радянських часів часто їздив за направленням до інших республік. Так, коли Ваге був ще дитиною, його родина опинилася в Краматорську. Тут Маміконяни й залишилися, тут Ваге зростав, навчався, працював, згодом створив власну родину та очолив місцеву вірменську спільноту. Тож по праву вважає Краматорськ своїм рідним містом.

– Я не дуже люблю слово «волонтер», воно не зовсім коректне. Але якщо вже в народі повелося називати волонтерством те, чим ми займаємось, най буде, – починає розмову Ваге Маміконян. На його думку, в такому випадку більшість українців, які допомагають наблизити Перемогу, мають називатися волонтерами. Як побачимо, він має в цьому рацію.

ФУТБОЛ ТА ІМІДЖ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ

До повномасштабної війни Ваге разом із друзями займався, серед іншого, проектами з розвитку спорту, зокрема футболу та його різновиду – футболу. Він був головним тренером краматорського клубу Legion XXI, а також тренував футзальну команду 81-ї окремої аеромобільної бригади.

– Після 2014 року ми багато співпрацювали з військовими, допомагали різним частинам в різних питаннях. Але тоді було інше життя – ми не закривали питання їжі, одягу чи дронів. Перед собою ми ставили більш глобальні питання, одним з яких було підняти імідж військових серед цивільного населення. І коли військові брали участь у футбольних змаганнях, тисячі мешканців Донеччини бачили, що військові хлопці – це такі ось прості українці, а не те, що російський «ящик» віщав, – згадує волонтер.

ВСІ ПОРУЧ

Велика війна не стала для Ваге чимось неочікуваним. Як людина відповідальна, він не міг ігнорувати те суцільне напруження, що панувало напередодні. Тому разом із представниками спілки вірмен України було заздалегідь заплановано, хто і що робитиме, як та куди евакуюватимуть людей у разі початку війни.

І коли вона таки почалася, волонтери зосередилися саме на евакуації людей з найбільш гарячих точок, у тому числі й з Маріуполя. Ваге вивіз родину і повернувся до Краматорська організувати допомогу військовим і цивільним.

– Найперший запит надійшов від нашої рідної 81-ї бригади вже 24 лютого. Наші небайдужі громадські діячі створили окремий чат, де ми обговорили потреби, та доволі швидко закрили ці питання.

Саме з цього спілкування в чаті виникла згодом потужна мережа краматорських волонтерів, які підтримували як військових, так і цивільних. Ця мережа охопила майже всю Україну. Адаже навіть ті, хто виїхав з Краматорська, продовжували бути

Ваге Маміконян опікується військовими з 2014 року. Тоді ж він почав займатися громадською діяльністю та співпрацювати з активістами Краматорська. Велика війна ще більше згуртувала спільноту небайдужих краматорців. Разом із однодумцями Ваге заснував благодійний фонд «Всі поруч», який цього червня, за місяць до Дня визволення міста, оголосив збір на мільйон гривень для потреб ЗСУ.

ОДНА МЕТА НА ВСІХ

Як збір на 1 000 000 гривень для ЗСУ краматорців об'єднав

на зв'язку, завжди готовими надати посильну допомогу.

– Знаєте, воно само так склалося... У всіх була однакова мотивація, спільна мета – вільний Краматорськ у нашій незалежній державі. І ця мета об'єднала людей.

Волонтери облаштовували укриття, забезпечували гуманітарними продуктами, засобами гігієни, одягом мирних жителів-місцевих та переселенців, що почали приїжджати до Краматорська з небезпечних районів. Паралельно закривали потреби військових – добували та передавали на фронт необхідне.

Через те, що допомогу військовим треба було оформлювати офіційно, влітку 2022 року було засновано благодійний фонд БФ «Всі поруч», який об'єднав небайдужих людей із Краматорська, Дружківки, Слов'янська, Лиману тощо.

Наразі фонд має кілька приміщень у Краматорську і діє за кількома напрямками. Хтось із волонтерів працює як водій, хтось допомагає розвантажувати

та завантажувати гуманітарку, хтось займається логістикою. Ті краматорці, хто виїхав разом із родинами до інших регіонів, допомагають віддалено.

ДОРОГОЮ ЖИТТЯ

Як і раніше, волонтери фонду надають допомогу цивільному населенню. За словами Ваге, допомогу продуктами наразі більш-менш забезпечують місцеві військові адміністрації. Тому фонд її надає точково, за наявності конкретних запитів – здебільшого від переселенців. Ця допомога спрямована, насамперед, на родини з дітьми та маломобільних людей.

Окремим важливим проектом стала допомога хворим людям, які не можуть самостійно дістатися лікарні. Спеціально обладнаною машиною швидкої допомоги волонтери везуть їх до лікарень Києва, Харкова, Дніпра. Цей проект називається «Дорога життя», його підтримують міжнародні фонди Day by day та KIWI K.A.R.E.

– Ще ми маємо автобус для евакуації, яким також користуємось, коли потрібно кудись повезти людей. Зараз обговорюємо з колегами ідею організації поїздок вихідного дня у Дніпро для родин з дітьми. Хочемо, щоб вони на власні очі побачили, що там дітям безпечніше. В такий спосіб на третю-четверту поїздку сподіваємось спонукати якусь родину евакуюватися заради своєї дитини. Шукаємо для цього проекту фінансування, – ділиться планами Ваге.

ВЕЛИКИЙ ЗБІР ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ

Найпершим і найвгомішим напрямком діяльності фонду «Всі поруч» залишається допомога військовим. Їм надають продукти, гігієну, ліки, а великі потреби на дрони, РЕБи, автівки волонтери закривають грошовими зборами. Ваге підкреслює, що саме донати небайдужих українців є майже єдиним джерелом фінансування.

За місяць до 5 липня – 10-ї річниці визволення північної Донеччини – фонд «Всі поруч» оголосив найбільший за всю свою діяльність збір на 1 мільйон гривень.

– Цим збором ми хотіли ще й показати, що краматорці готові підтримувати та, власне, підтримують українську армію не тільки постами у соцмережах, а ще й ділом. Нам це, вважаю, вдалося. Як і раніше, краматорців об'єднує спільна мета та віра в Перемогу. Більше 40-ка людей бере участь у командному зборі, ми маємо вже більше п'яти тисяч транзакцій та непогану суму у понад 470 тисяч на загальній банці (на 27 червня – прим. ред).

Великий збір краматорців триває. А волонтери тим часом вже замовляють у поставальників дрони та автівки. Їх отримують підрозділи, які захищають Краматорськ і північ Донеччини. **СН**

Олена КРУГЛОВА

ВЕЛИКИЙ ЗБІР ДО 10-РІЧЧЯ ВИЗВОЛЕННЯ КРАМАТОРСЬКА

1 000 000 гривень

ЯК ДОКЛАСТИСЯ ДО МІЛЬЙОНА

Підтримати ініціативу краматорських волонтерів і доєднатися до збору своїми донатами можна:

- ☑ на банку: send.monobank.ua/jar/8DyAGYJPBP
- ☑ на картку: **5375 4112 1787 5934**
- ☑ за посиланням: paypal.me/YuliiaShkryda

ВАЖЛИВЕ

Продовжуємо тему захисту українських дітей від нищівних впливів війни, що триває. Говоримо про це з громадською активісткою та психологинєю з Донеччини Вікторією Федотовою. 2014 року вона виїхала до Дніпра з Макіївки, де заснована нею громадська організація «Мартін-клуб» допомагала жінкам з дітьми у кризових ситуаціях. За понад 25 років діяльності в гуманітарній сфері Вікторія втілила безліч проєктів, з останніх – будинок для безпечного проживання матерів з дітьми «Рукавичка», ініціатива «Пані патронеса», соціальна пекарня «МАМА1», дитячий простір «Рожева панاما».

ДОРОСЛІ СТОСУНКИ

Діти на війні: провина агресора, а відповідальність – наша

– Яка, на ваш погляд, найбільша психологічна небезпека для дітей, що зростають під час війни?

– Я хочу зараз поговорити більше не про тривоги чи ракети, а про небезпеку втрати здорового зв'язку з дорослим, який через всі ці події навколо просто не може такого зв'язку надати. А специфіка дитинства в тому, що саме цей період життя потім не можна ніяким чином надолужити. Це біологічні механізми: якщо щось не закладене в певному віці, то ти ризикуєш цього вже ніколи не опанувати. Або можуть зафіксуватися такі речі, які не мали б з'явитися – і вони також на все життя.

Дитина народжується з потребою у близькій людині, яка була б тим захисним чинником, котрий формує відчуття впевненості і та безумовної любові. Але під час війни поруч майже завжди дуже і дуже тривожна мама. Окрім природної тривоги щодо того, як дитина народиться, в яких умовах буде існувати, з'являється надприродна тривога – коли ти усвідомлюєш, що буквально кожної хвилини твоя дитина може загинути. Так спрацьовує психіка: у разі небезпеки треба хапати, бігти, рятувати... Цей стан передається дитині, бо такий зв'язок закладений природою. І ми бачимо тривожні розлади у дітей, які просто віддзеркалюють емоції батьків, через свій вік не усвідомлюючи справжньої загрози чи небезпеки.

Це стосується не тільки маленьких дітей, які всотують емоції буквально, як то кажуть, з молоком матері. Зараз мої колеги фіксують у 10-12-річних підлітків гострі реакції психіки, які не підтверджуються аналізами: судоми є, а енцефалограма чиста. І психіатри часто констатують дисоціацію – так психіка намагається зберегти себе, перетягуючи увагу батьків на здоров'я. Бо хоча б це для мами має бути важливіше, ніж війна.

Через стрес і діти, і дорослі можуть відчувати зниження когнітивних функцій: щоб економити ресурс, організм вимикає увагу чи пам'ять. Це привід для додаткового стресу – дорослим

страшно, що ці функції можуть не повернутися, а діти ризикують «застрягти» в ситуації неуспішності та комплексів щодо власного розвитку. І діти тут під подвійним ударом – вони знесилені дистанційним навчанням, яке для більшості триває вже кілька років, їм вкрай важко вчитися, коли навколо все вибухає.

– То єдиний вихід – вивезти дитину в іншу країну?

– Це, виявляється, теж зовсім не панацея. Українські психологи, які за кордоном спілкуються з нашими дітьми, відзначають схожі тенденції. Зокрема думки про самогубство, кількість яких збільшується. І це не через страх бути вбитим, бо дитина фізично не знаходиться в небезпеці. А через те, що всі навкруги сильно нервуються, а хлопчик чи дівчинка при цьому має виконувати завдання «з зірочкою» – їй потрібно гарно вчитися, опанувати нову мову, адаптуватися до нового середовища. Бо її ж вивезли, щоб у неї було майбутнє! Всі хочуть від підлітка, щоб це майбутнє відбулося якнайкращим чином. І він має виправдовувати очікування дорослих, хоча через це з'являється тривога, яка навіть препаратами не знімається. Розумієте, діти не влаштовані таким чином, щоб вгамовувати нервування дорослих – це неприродно, бо має бути навпаки. Але, на жаль, дорослі зараз часто знаходяться в такому стані, що не можуть бути опорою, навіть якщо вони поруч.

– Це може якось позначитися на майбутньому поколінні?

– По-перше, ці діти дуже швидко подорослішають. І ми матимемо ціле покоління людей, які, можливо, відчуватимуть проблеми із плануванням, мріями та вірою в майбутнє. Ми бачимо, як після сильних обстрілів чи масових трагедій люди вже зараз почуваються нездатними щось робити. Цей розлад уваги, відчай, неможливість сконцентруватися нікуди не подінуться, якщо це не лікувати.

Звісно, не обов'язково всі матимуть розлади. Ми навчаємося бути гнучкими та стійкими, хоча навряд чи вдячні за ці навички такою ціною. Але ніхто

не може знати, як саме зреагує психіка дитини, якщо ці жахи не промовлені, не прожиті, не пропрацьовані. Доросла людина, яка постійно в тривозі, не дає дитині права відреагувати на події, що травмують. Так було у наших бабусь та дідусів, котрі дітьми переживали страшні події, про які не прийнято було говорити. Ця травма залишалася з ними на все життя. На щастя, зараз ми вже маємо розгалужену систему психологічної підтримки, якою не варто нехтувати. Важливо, щоб для проживання цього важкого досвіду був простір, де ди-

ся на заховані болючі травми. І дорослі зараз мають максимально наповнити можливостями для допомоги простір, де живуть наші діти.

А ще ми маємо навчитися в родині чесно говорити з ними про те, що відбувається. Не приховувати чи замовчувати, коли, наприклад, загинула близька людина, а дати дитині можливість пережити це, не травмуватися через нерозуміння та невідомість. Дитина має побачити, що людина померла, погорювати та йти далі. Послідовність у цьому механізмі – обов'язкова.

Вікторія Федотова

тина зможе безпечно пережити своє горе, стрес, втрату. Тому це обов'язок дорослих – створювати такий простір для дитини.

– Про які простори йдеться? Тільки кабінет психолога чи, наприклад, арттерапія, групи для спілкування та підтримки теж помічні?

– Коли дорослий приводить дитину на арттерапію або до дитячого простору, де фасилітуються розмови про важливе – це вже допомога. Діти промальовують або проговорюють свої проблеми, і вони не перетворюють-

– З початком нового етапу війни з'явився запит на прихисток дітей, в яких загинули батьки. Але це не стосується дітей, які вже знаходяться в системі. Чому так?

– Дійсно, зараз маємо сотні саме таких запитів, хоча зазвичай у цих дітей є своя біологічна сім'я – їх забирають до себе родичі. І лишаються тисячі дітей, які чекають на родину за парканами інтернатів. Чомусь люди вважають, що з дітками, в яких загинули батьки, набагато простіше, ніж з тими, хто перебуває

в системі. Хоча будь-яка дитина, що прийде в сім'ю, матиме свої погляди й свою дуже серйозну травму.

Авжеж, найкращий інтерес дитини – це жити в сім'ї, але завжди важливо підбирати не дитину в сім'ю, а найкращу сім'ю для конкретної дитини. Підлаштування триватиме не тижнями, а місяцями ба навіть роками. І якщо батьки хочуть не «взяти собі» дитину, як річ для інтер'єру, а саме виростити її заради неї, тоді все можливо. А не підготовлені батьки, що просто повелися на емоції – це біда для сім'ї та для дитини.

– Зараз багато родин живуть нарізно – хтось за кордоном, хтось на фронті. Чи є якісь поради щодо збереження в таких умовах зв'язків між батьками та дітьми?

– Це, власне, моя історія. Молодшому сину було 13 років, коли ми вирішили, що він із бабусею їде, а я залишаюся в Україні. Нам дуже допомагає, що ми бачимося хоча б зрідка. І я впевнена, що саме дорослі мають дбати, щоб попри все регулярно контактувати з дітьми. Бо зв'язки самі по собі не відбуваються, бо в тебе спільна кров чи ти любиш дитину десь глибоко в серці – ні! Потрібно щодня про це дбати – телефонувати, спілкуватися, питати, як справи. Як би ви не були завантажені, який стрес би не відчували – заплануйте регулярний зв'язок із дитиною за вашої ініціативи. Інакше дитина, не бажаючи зайвий раз травмуватися вашою байдужістю, просто знецінить ці зв'язки.

Варто також усвідомлювати, що дитині важче. Тому конфлікти, проблеми чи тривоги, які роздирають зсередини, не треба навалювати на дитячі плечі. Розумніше буде звернутися до психолога, якщо не знаєш, як пояснити дитині якісь гострі ситуації чи бачиш, що вже «не вивозиш».

Звісно, у війні та її трагедіях винні російські агресори, але відповідальні за те, що зараз відбувається з нашими дітьми – ми. Бо це ж наші діти. Треба пам'ятати, що війна закінчиться, а дітям жити далі. **CN**

Елизавета ГОНЧАРОВА

КОРИСНЕ

Звісно, це не означає, що гроші вже отримані. Можливо, треба буде чекати – може, 5, а може, й 10 років. Але ж воно того варте. Німеччина виплачувала репарації після Першої світової війни 90 років. Репарації після Другої світової вона сплачує й досі.

Активісти розробили **детальну інструкцію** (<http://surl.li/tqljcr>), яка допоможе навіть без підтримки юристів зібрати докази, звернутися до суду і виграти справу. За словами голови ГО «ПГ «Разом!» Максима Бородин, в цьому документі зібрана вся практика його команди щодо ініціювання судових процесів в інтересах ВПО – як цивільних, так і військових, більшість з яких пройшла російський полон та тортури.

– Ми розробили детальну методичку із шаблонами, яка дозволяє просто вписувати своє прізвище та ім'я у позовну заяву, додати власні обставини, які суд може розглядати як моральну або матеріальну шкоду, та позиватися самостійно, – розповідає Максим Бородин. – Звісно, є певний обсяг роботи, яку ніхто не може виконати замість позивача. Йдеться зокрема про збір необхідних документів і експертиз та власне участь у судовому процесі. Це потребує бажання і можливості витратити трохи часу.

ХТО МОЖЕ ПОДАВАТИ ПОЗОВ

Звернутися до суду за компенсацією від РФ може будь-яка людина, яка втратила житло, майно (повністю або частково), отримала поранення, була у полоні, втратила близьких, втратила можливість повернутися додому. Також на компенсацію має особа, яка примусово працювала, пережила примусову депортацію, переселення, втратила через війну роботу і доходи.

І навіть просто емоційні страждання підлягають компенсації, якщо це вдасться підкріпити фактами.

За правилами цивільного судочинства, у зв'язку з війною, позови можна подавати не тільки за адресою відповідача, а й за адресою позивача.

Переселенці можуть подавати до суду в тому місті, де вони зареєструвалися. Військові, які не мають статусу ВПО, спрямовують позови з місця розташування частин та командних пунктів.

– Чим далі від Києва, тим краще працює судова система, таке у нас склалося враження, – каже юристка ГО, якій довелося мати справи за місцем реєстрації маріупольців в судах Вінниці, Хмельницького, Покровська, Дніпра, Києва. – Так складно, як в Дніпрі і Києві, нам ніде не було. Там трапляються судді з дуже дивною репутацією, були такі, що виносили вирок майданівцям, а тепер їм доручили розгляд наших справ, і вони відверто затягували процес, саботували справу, вимагали викликати до суду представника країни-агресора.

Тож юристи радять: якщо є можливість обирати, де подавати позов, краще враховувати цю інформацію.

Фото: Сергій ГОРБАТЕНКО

КОМПЕНСАЦІЯ ЧЕРЕЗ СУД

Чи можна відсудити в агресора гроші, не чекаючи на Перемогу

РОЗМІР ВІДШКОДУВАНЬ

До суду можна звертатися з вимогою про відшкодування одразу і моральних, і матеріальних збитків.

На сьогодні не існує механізму, який би допоміг встановити розмір моральної шкоди, тому суди радять спиратися на загальну практику.

– В нашій практиці моральну компенсацію вимагають в першу чергу військові, – каже юристка групи «Разом!» Наталія Леонідова. – Ми довго працювали, перш ніж скласти позовну вимогу. Спочатку просто говорили з військовими, просто слухали їх. Але щойно мова заходила про тортури – власне те, за що й призначають компенсацію – чоловіки замикались, не хотіли розповідати, тож справа зупинялася. Врешті-решт ми розробили шаблон, який дозволяє описувати шлях військовослужбовця до полону та в полоні з використанням узагальнених визначень: тортури голодом, позбавлення волі, фізичні тортури, примус визнавати владу іншої держави, примус давати свідчення про злочини, які не скоював. І суд приймає такі заяви.

В якості доказів до викладених фактів суд визнає довідку про полон, медичну довідку про поранення, сліди тортур, а також свідчення свідків. По таких справах суд призначав дуже великі суми відшкодування – від 20 до 45 мільйонів гривень.

Складніше визначати моральну шкоду для цивільних. Адже неможливо достовірно довести у суді, що ти сидів три тижні у підвалі та голодував, якщо немає фотографій, медичного обстеження тощо. Більше

того, майже ніхто з цивільних юридично не фіксував поранення, отримані під час російських обстрілів. Саме це перешкоджає збільшувати суму вимог для компенсації моральної шкоди. Тому юристи закликають тих, хто мав поранення, фіксувати їх зараз, якщо наслідки ще тривають.

Що стосується розміру компенсації матеріальної шкоди, тут необхідно залучити зовнішніх експертів – ліцензованих оцінщиків, які будуть визначати розмір заподіяної шкоди.

Якщо людина має пошкоджене майно (квартиру, будинок, гараж або машину) на підконтрольній Україні території, оцінка відбувається швидко й без додаткових ускладнень. Вартість послуги в різних компаніях різна, але в середньому вона становить близько 3 700 гривень за оцінку квартири, близько 5 000 гривень – приватного будинку.

Проблеми виникають, якщо майно знаходиться на окупованій території.

– Дуже важливо правильно обрати оцінщика, – радить Наталія Леонідова. – Він має розуміти, що у випадку, коли немає доступу до нерухомого майна, він оцінює не вартість квартири або будинку, а вартість майнових прав і розмір завданих збитків. І саме це має зазначитися у висновку.

Щоб оцінщики могли розпочати роботу, потрібно, щоб позивач попередньо звернувся до поліції із заявою про скоєний щодо нього терористичний акт. Тільки на підставі внесеної до ЄРДР справи оцінщики можуть надавати свої послуги.

Це працює так. Оцінщики беруть ціну на квартири або

будинки у місті станом на початок повномасштабного вторгнення і враховують вартість нерухомості ще за півроку до лютого 2022 року. Суди приймають це як докази і погоджуються на суму визначеної компенсації.

Як правило, вартість майна, встановлена за такою формулою, набагато вища за ту, що встановлює держава за формулою, розробленою Кабміном. Тобто **власнику житла вигідніше встановлювати розмір компенсації саме через суд.**

ЩО Є ДОКАЗАМИ

Доводити у суді факт руйнації вашого майна на окупованих або прифронтових територіях нескладно – в якості доказів руйнації суд приймає до розгляду і фото, і відео, і свідчення сусідів.

Чому суд приймає як докази фото та відео зруйнованого будинку, а держава ні? Це логічне питання, зазначають юристи.

– Юристи користуються законами, і закон дозволяє використовувати фото та відео у якості доказів. Чинovníки ж користуються інструкціями, які пишуть інші чинovníки, – вважає Наталія Леонідова.

Проте із рішенням суду, який встановлює більш реальну вартість втраченого майна, можна спробувати звернутися до комісії, яка призначає компенсаційні виплати від держави.

ЧИ РЕАЛЬНО ОТРИМАТИ ГРОШІ ВІД РОСІЇ, ЯКЩО СУД ВИЗНАЄ ПОЗОВНІ ВИМОГИ

На жаль, станом на зараз немає такого механізму, який би змусив країну-агресора ви-

плачувати компенсації людям за рішенням українських судів. Скоріш за все, це стане можливим лише після Перемоги.

Але коли міжнародні суди почнуть приймати позовні заяви від постраждалих українців, ті, хто вже має рішення українського суду, будуть отримувати компенсації набагато швидше.

Тож певні кроки щодо отримання компенсацій в майбутньому варто зробити вже зараз.

Як зазначено вище, можна звернутися до урядових структур, щоб отримати компенсацію від держави за рішенням суду, а не за формулою Кабміну. Саме таким чином юристи групи «Разом!» будуть добиватися виплат компенсацій за зруйновану нерухомість маріупольців. Судове рішення в Україні обов'язкове до виконання. І якщо суд встановив і факт руйнації вашого житла, і розмір ваших майнових втрат, то як може державна установа це не визнавати?

Крім того, можна спробувати звернутися до приватного виконавця судових рішень. На території України є майно, яке належить РФ. Його зараз арештовують і продають. Приватний виконавець може спробувати домогтися виконання судового рішення щодо компенсацій за рахунок цих грошей.

Є й третя можливість. Зараз в ЄС деякі фонди обговорюють можливість розпочати працювати із запитом від українських громадян на компенсацію збитків з РФ. Але поки що це тільки підготовча робота, без конкретних результатів. Треба зачекати. **CN**

ЦІКАВЕ

Закінчення. Початок на стор. 1

КОНДИТЕРКА МАРИНА ХАДЖИНОВА: «ЗАВДЯКИ ПІДТРИМЦІ ЛЮДЕЙ Я ЗНОВУ ЗМОГЛА ТВОРИТИ»

◀ Коли місто зазнало атаки росіян, Марина Хаджинова вже шість років випікала торти для волонтерів. Каже, що спочатку вони з чоловіком відмовлялися від евакуації – сподівалися, що буде як 2014-го: постріляють і перестануть.

– Тепер я розумію, що тоді ми були неправі, та дуже вдячна сину Єгору, що врешті зміг нас звідти витягнути. Пам'ятаю, як він кинув на підлогу простирало і почав туди швидко кидати наші речі, а я їх витягала... Але врешті погодилася – коли в наш двір прилетів снаряд. Вийшли вночі 26 лютого в чому були, з українськими військовослужбовцями. А 4 березня росіяни розбомбили наш будинок. Якби не евакуація, там би могли бути мої діти та онуки...

За словами пані Марини, їхали туди, куди доля вела. І всюди знаходилися добрі люди, які допомагали.

– Українці – люди з великим серцем. Ми їхали до Черкас три дні, приїхали глибокої ночі, голі-босі, та ще й нікого не знали. І наш провожатий згадав, що тут є Ольга Павлівна, в якій можна запитати про допомогу. Ця свята жінка нас прихистила, обіграла, вдягла, показала, де знаходяться волонтерські центри, та допомогла зареєструватися як ВПО. Я безмежно їй за це вдячна. Ольга Павлівна виявилася мамою того самого Андрія Хливнюка, лідера гурту «Бумбокс». В її домі в селі під Черкасами ми жили два тижні. А потім церква, до якої вона ходила, допомогла нам орендувати квартиру в Черкасах та навіть її оплатила.

ПЕРЕТВОРИЛИ ХОБІ НА ВЛАСНУ СПРАВУ

Марина Хаджинова

вати квартиру в Черкасах та навіть її оплатила.

На знак вдячності кондитерка приготувала свій перший «післяевакуаційний» торт – жовто-блакитний, із тризубом. На той час вона тільки почала відходити від шоку, адже на початку не могла ні посміхатися, ні навіть розмовляти. Чоловік мовчки, як зомбі, цілий день колов дрова, а вона на кухні готувала обіди на 20 осіб, щоб не зануритися в думки про втрачене життя.

– Я вклала в цей торт для церкви всю свою любов, але готувала і плакала. Мені здавалося, що це останній торт в моєму житті, що більше я ніколи не

зможу займатися улюбленою справою, – згадує пані Марина.

Парафіанам торт дуже сподобався. І тоді жінка твердо вирішила припинити жити минулим і власноруч створювати майбутнє.

Щоб почати знову випікати торти, було потрібне обладнання. Марина знайшла контакти поставальників, з якими раніше працювала, та написала їм листи з проханням про допомогу. Жінка не просила чогось конкретного, просто розповідала свою історію. І люди з усіх куточків України почали їй допомагати.

– Прислали хто що міг: трафарети, форми, міксери тощо. Я навіть не очікувала, що в нас такі добрі люди! З

кожною такою посилкою моє серце наповнювалося вдячністю, а очі – сльозами, – розповідає жінка. – Завдяки підтримці співчутливих людей я знову змогла почати творити.

Згодом пані Марина переїхала до Вінниці, де на неї чекали син та донька з онуком.

– Спочатку торти замовляли друзі дітей, а потім я вирішила зробити рекламу у фейсбуці, і про мене дізналося більше вінничан. Виявилось, що у Вінниці багато переселенців з Волноваського району, які мене знають та навіть вже смакували мої торттики. А взагалі дуже приємно зустрічати знайомі обличчя – радію кожній такій зустрічі.

МАЙСТРИНЯ ПАНІ ЛАРИСА: «ЧОГО НЕ МОЖУ – НАВЧУСЬ»

– Літаки. Страх. Паніка. Ступор. Відчай. Хотілося кудись бігти, але я не знала куди, – пані Ларисі тільки в травні 2022-го вдалося виїхати з окупації. Їй 54 і все своє життя вона прожила у Волновасі.

– Від згадки про рідний дім крається серце. Я мешкала в районі «залізничної» лікарні в квартирі, яку було куплено «на виплат». У лютому саме виплатили половину її вартості, а 6 березня о 9:20 ранку після потрапляння ракети від неї не залишилося нічого. Але за майном я

не жалкую – головне, що лишилися живі, – говорить жінка.

Скільки себе пам'ятає, пані Лариса займалася творчістю: шила, в'язала, малювала, робила багато чого руками для дому. А коли дісталася Львова і трошки облаштувалася, захотіла творити для допомоги ЗСУ. Наразі вона в'яже пледи з гіпоалерген-

Пані Лариса

ної пряжі, а з виручки донатить на армію.

– Дуже хотілось допомогти, зробити свій внесок в Перемогу. Донька підказала, що можна спробувати в'язати пледи. Я почала дивитися відео та вчитися. Інструменти – мої руки! Пряжу допомогли закупити рідні, так все і почалося.

Виготовлення виробу займає 2-3 дні, залежно від розміру та візерунка.

– Обираємо з клієнтом візерунок, колір, розмір, під замовлення купую пряжу та й починаю працювати. Можу зв'язати хоч маленький плед для немовляти, хоч великий, що зігріє всю родину. Планую розширювати асортимент: робити іграшки, одяг, подушки та все, що зможу зв'язати. А чого не можу – навчусь.

А ще пані Лариса разом із родиною планує повернутися до Волновахи після деокупації.

– Поїдемо подивитись в очі зрадникам, якщо вони доживуть до того часу. Розбиту Волноваху я вже бачила, тепер хочу побачити, як вона буде відновлюватися. **СН** Анастасія ХАРІНА

СМАЧНЕ

Українська громада в Греції нараховує понад 25 000 осіб, і країна продовжує гостинно приймати наших. Через всі офіційні пункти в'їзду в Грецію в окремих випадках пускають без закордонного паспорта – за звичайним, паперовим паспортом громадянина України. Для підтримки наших співвітчизників тут створені спеціальні центри гостинності, працюють недержавні благодійні організації, які готові прийти на допомогу в будь-який момент.

Та греки люблять не тільки радо приймати гостей, але й смачно їх годувати. З національної кухні пропонуємо скуштувати традиційний шпинатний пиріг спанакопіту – страву вишукану і оригінальну, як сама Греція. Спробуймо приготувати?

ЩО ПОТРІБНО:

- ♦ тісто філо (розморожене у холодильнику) 8-шарове
- ♦ вершкове масло (розтоплене) – 125 г
- ♦ петрушка (подрібнена) – 1 пучок

ГРЕЦЬКА СПАНАКОПІТА

- ♦ пармезан (натертий) – ½ склянки
- ♦ фета (подрібнена) – 1 склянка
- ♦ яйця – 2 шт.
- ♦ шпинат – 2 великих пучки
- ♦ часник (подрібнений) – 2 ст. л.
- ♦ цибуля (дрібно нарізана) – 1 шт.

- ♦ оливкова олія – 3 ст. л.
- ♦ сіль та перець за смаком.

ЯК ГОТУВАТИ:

1. У великій пательні розігріваємо олію на середньому вогні. Додаємо цибулю і часник, приправляємо сіллю і перцем та смажимо до м'якості 5 хвилин, періодично помішуючи.

2. Порціями додаємо шпинат (якщо нема свіжого, можна взяти заморожений), тушкуємо приблизно 10 хвилин, поки не випарується рідина. Приправляємо сіллю і перцем. Перекладаємо у велику миску і охолоджуємо протягом 5 хвилин.

3. Додаємо яйця, фету,

пармезан, петрушку та ретельно перемішуємо.

4. Розігріваємо духовку до 190 градусів. Злегка змащуємо форму для випічки розміром 20 на 30 см (глибиною 5 см) вершковим маслом.

5. Половину тіста філо викладаємо у форму. За допомогою кондитерського пензлика змащуємо тісто вершковим маслом. Рівномірно розподіляємо по ньому шпинатну суміш.

6. Рештою тіста, змащеного вершковим маслом, накриваємо пиріг масляною стороною вгору. Ножом можна розмітити верхній шар тіста на квадрати (так буде легше різати готову страву).

7. Випікаємо 50-60 хвилин, поки скоринка не стане золотавою.

8. Розрізаємо пиріг, доки не захолов, на квадрати або трикутники, подаємо як закуску або як хліб до супів чи салатів.

ЯКЩО БОГ ІСНУЄ, ВІН НОСИТЬ ФОРМУ ЗСУ

IVAN UA383052990000026005015017860
ЄДРПОУ 39696398

Отримувач: Міжнародний благодійний фонд «Повернись живим»
Призначення платежу: Благодійна пожертва військовим